

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

КОВАЛЬЧУК ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 378.015.31:7(043.3)

**ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ
СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця - 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Міністерство освіти і науки України, м. Кам'янець-Подільський.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Тарасенко Галина Сергіївна,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Шевченко Галина Павлівна,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, директор Науково-дослідного інституту духовного розвитку людини, завідувач кафедри педагогіки, м. Сєверодонецьк,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Мельник Олександр Васильович,
Інститут проблем виховання НАПН України,
заступник директора з наукової роботи, м. Київ.

Захист відбудеться «25» жовтня 2016 року о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32. та на сайті університету за адресою www.vspu.edu.ua/.

Автореферат розісланий « 23» вересня 2016 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Коломієць А. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У контексті сучасних політико-економічних реалій для сучасного педагогічного вищого навчального закладу одним з першочергових завдань має стати світоглядне виховання майбутніх фахівців. Спрямованість світогляду, його орієнтація на майбутню професійну діяльність, його глибина та стійкість забезпечать якість професійного й особистісного зростання молоді.

Сучасна економічна криза, капіталізація українського суспільства, нестабільна політична ситуація негативно позначаються на ментальності молоді. Пріоритетними для значної її частини є матеріальні цінності, егоїстичні потреби, авторитарні методи взаємодії з іншими, що зумовлює прагнення до матеріального добробуту, придбаного будь-якими засобами, до нігелізації гуманістичних цінностей, до пріоритетності власних меркантильних бажань над потребами соціуму.

Враховуючи необхідність демократичного підходу до формування особистісного світогляду в контексті сучасних векторів спрямування суспільства до світоглядного плюралізму, освіта шукає оптимальні, етично прийнятні шляхи виховного впливу на світоглядне становлення студентської молоді. Особливо важливим є світоглядне виховання студентів педагогічних університетів. Адже ціннісна основа діяльності майбутнього вчителя, його переконання і погляди повинні носити виключно гуманістичний характер. Крім того, очевидною стає необхідність патріотичного та полікультурного наповнення світогляду майбутніх учителів, відчуття ними соціальної відповідальності за формування поглядів та особистісних позицій нових поколінь.

Діяльність студентської молоді нині наповнюється дедалі глибшим творчим змістом. У вчителя з'явилася можливість проявити себе як самостійного творця навчально-виховного процесу, активно реалізувати свій духовний та світоглядний потенціал. Нові завдання, поставлені перед вищими навчальними закладами, вимагають перегляду змісту педагогічної освіти, що є смисловим ядром професійної компетентності майбутнього вчителя.

Проблема світоглядного виховання молоді завжди перебувала в центрі уваги мислителів ще з етапу зародження наукового знання. Аристотель, Платон, Конфуцій, Піфагор, Сократ виховували своїх учнів, розкриваючи перед ними закони взаємодії в природі та суспільстві, формували етичні принципи особистісного самоствердження. Серйозної розробки проблема набула під впливом ідей таких дослідників, як М. Вебер, Л. Виготський, Е. Дюркгейм, Е. Еріксон, Д. Леонтєв, К. Мангейм, Т. Нарсонс, П. Сорокін, З. Фрейд та ін.

Значний внесок у розвиток проблеми світоглядного становлення особистості в контексті її духовно-емоційного розвитку надешить вітчизняним дослідникам – І. Беху, Г. Васяновичу, С. Гончаренку, Є. Зеленову, І. Зязюну, В. Ільченко, Н. Миропольській, Н. Ничкало, О. Рудницькій, Г. Тарасенку, Г. Шевченко та ін. Науковці досліджують світоглядну культуру особистості як окремий вид світогляду людини (А. Азархін, В. Гребенькова, Н. Соболева та ін.), як властивість внутрішнього світу особистості (В. Андрущенко, А. Бальсіс, В. Безрукова,

Т. Горохівська, Н. Крамська, В. Смікал, В. Табачковський, О. Шаповал та ін.), як невід'ємну складову духовної культури людства (Л. Абросімова, Є. Бистрицький, М. Долженко, В. Іванов, В. Козловський, Г. Позизейко, В. Шамсутдінова та ін.). У той самий час проблема виховання світоглядної культури студентів педагогічного ВНЗ нині не має комплексних варіантів розв'язання, хоча світоглядна культура майбутніх учителів є необхідною складовою професійної культури педагога та обов'язковою передумовою його фахової придатності.

Особливе значення в цьому процесі належить художньо-трудої діяльності майбутніх педагогів, ціннісно-виховний потенціал якої доведено численними педагогічними дослідженнями (Р. Гуревич, Й. Гушулей, О. Коберник, М. Корець, Є. Кулик, П. Лузан, В. Мадзігон, О. Мельник, В. Сидоренко, Г. Терещук, В. Тименко та ін.). Проблеми організації художньо-творчої діяльності студентської молоді вивчені у дослідженнях В. Бойчука, Л. Гуцан, Л. Денисенко, Г. Левченка, Л. Оршанського, Д. Тхоржевського та ін. Утім роль художньо-трудої діяльності майбутніх педагогів у вихованні в них світоглядної культури досліджена науковцями епізодично. Поза увагою дослідників залишились: роль змісту і форм художньо-трудої діяльності у формуванні світогляду особистості, аксіологічний потенціал художньо-трудої діяльності у формуванні в людини високодуховних мотивів праці, вплив рефлексії у процесі художньо-творчої діяльності на формування активної гуманістичної професійної позиції тощо.

Отже, суперечності між потребою сучасної системи освіти у високоморальному, гуманному, відданому своїй справі фахівцеві та сучасними соціально-економічними умовами життя і прагматичними орієнтаціями суспільства; між соціально обумовленою необхідністю сформованості світоглядної культури педагогічного працівника та відсутністю розробленої методики її виховання в умовах педагогічного ВНЗ; між потенційними можливостями світоглядного виховання студентської молоді в умовах університетської освіти і браком часу в навчальному процесі для їх реалізації зумовили вибір теми дослідження «Виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудої діяльності».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, є складовою комплексної наукової теми кафедри педагогіки дошкільної, початкової, середньої і вищої освіти та управління навчальним закладом «Теоретико-методичне обґрунтування оптимізації навчально-виховного процесу студентської молоді у ВНЗ» (0113U004348). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 1 від 27.01.2011 р.), узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 8 від 25.10.2011 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні, обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудої діяльності.

Об'єкт дослідження – світоглядне виховання студентів педагогічних університетів.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання світоглядної культури студентів засобами художньо-трудової діяльності в умовах педагогічного університету.

У відповідності до поставленої мети визначено **завдання дослідження**:

- 1) здійснити дефінітивний аналіз ключових понять дослідження «світоглядна культура студента педагогічного університету», «художньо-трудова діяльність майбутніх педагогів» та визначити компонентну структуру світоглядної культури майбутнього вчителя;
- 2) з'ясувати критерії, показники та рівні вихованості світоглядної культури студентів педагогічних університетів;
- 3) визначити та обґрунтувати педагогічні умови виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності;
- 4) розробити та експериментально перевірити ефективність методики реалізації педагогічних умов виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури в процесі позааудиторної художньо-трудової діяльності.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності буде ефективним за дотримання таких педагогічних умов:

- забезпечення фонду світоглядних знань студентів щодо змісту і форм художньо-трудової діяльності;
- реалізації аксіологічного підходу до формування мотивів трудової діяльності студентської молоді за законами краси;
- формування у студентів активної гуманістично спрямованої професійної позиції у процесі рефлексивно-творчої діяльності.

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів наукового дослідження**:

- *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, класифікація та узагальнення інформації з нормативних документів, філософської, психологічної, педагогічної літератури та методичних джерел в аспекті досліджуваної проблеми; систематизація та узагальнення власного педагогічного досвіду, моделювання), які дали змогу сформуванню власний погляд на поставлену проблему, виявити наукові засади створення експериментальної моделі виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності;
- *емпіричні* (опитування, аналіз продуктів творчої діяльності студентів, спостереження за педагогічною практикою майбутніх учителів, педагогічний експеримент, методи математичної статистики) з метою діагностування рівнів вихованості у студентів педагогічних університетів світоглядної культури, перевірки ефективності виокремлених педагогічних умов та авторської методики використання з цією метою засобів художньо-трудової діяльності;
- *статистичні* (математична обробка результатів дослідження, їх якісний аналіз, відображення у табличних і графічних формах, методи математичної статистики) з метою узагальнення результатів експериментального дослідження

та забезпечення їх достовірності.

Всього дослідженням було охоплено 352 студенти та 32 викладачі ВНЗ.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що:

- *уперше* визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності (забезпечення фонду світоглядних знань студентів щодо змісту і форм художньо-трудової діяльності; реалізація аксіологічного підходу до формування мотивів трудової діяльності студентської молоді за законами краси; формування у студентів активної гуманістично спрямованої професійної позиції у процесі рефлексивно-творчої діяльності); визначено сутність світоглядної культури студента педагогічного університету (елемент загальної культури майбутнього вчителя, що дозволяє здійснювати аналіз зовнішніх установок, норм, цінностей крізь призму гуманістичного світогляду та формувати на їх основі власні культурні погляди, переконання та норми поведінки, котрі визначають способи професійно-педагогічної взаємодії учителя з іншими учасниками освітнього процесу, характер його творчої професійної активності та самовдосконалення), а також виокремлено її структурні компоненти (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-діяльнісний); охарактеризовано критерії (теоретико-компетентнісна готовність до вияву світоглядної культури; духовно-моральна зрілість студента у вияві світоглядної культури; активна гуманістично спрямована професійна позиція) та визначено рівні (високий, середній, низький) вихованості в студентів педагогічних університетів світоглядної культури;
- *уточнено* поняття «художньо-трудова діяльність майбутніх педагогів» (діяльність студентів педагогічних ВНЗ з виробництва утилітарно-ужиткових речей з художньо-декоративними якостями, зумовлена цілями формування професійного гуманістично спрямованого світогляду вчителя);
- *подальшого розвитку* набули теоретико-методичні підходи до організації художньо-трудової діяльності у процесі позааудиторної роботи педагогічних ВНЗ з метою виховання світоглядної культури студентської молоді.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й упровадженні методики реалізації педагогічних умов виховання в студентів педагогічних університетів світоглядної культури у процесі спеціально організованої позааудиторної художньо-трудової діяльності, в розробленні алгоритмів організації гурткових, клубних занять фахового спрямування та інших видів позааудиторної роботи студентів на основі художньо-трудової діяльності. Матеріали дослідження та навчально-методичний посібник «Художньо-трудова діяльність майбутніх учителів початкових класів» можуть бути використані в гуртковій роботі зі студентами педагогічних спеціальностей, у фаховій підготовці майбутніх педагогів, а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Основні результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/16 від 18.04.16 р.); Глухівського

національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 1316 від 29.04.16 р.); Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 772 від 18.04.16 р.); Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 33 від 19.04.16 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 299 від 22.04.16 р.)

Апробація результатів дослідження здійснювалася на 28 конференціях різного рівня. Серед них: 10 *міжнародних* науково-практичних конференцій, як-от: «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів ХХІ ст.» (Чернівці, 2011), «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, 2012), «Традиции и инновации в педагогике начальной школы» (Симферополь, 2012), «Проблеми розвитку вищої школи та економіки ХХІ столітті» (Рівне, 2013), «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития» (www.sworld.com.ua, 2013), «Питання педагогіки, психології та методики початкового навчання: наукова дискусія» (Суми, 2014), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології», (Кам'янець-Подільський, 2015), «Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення» (Умань, 2015), «Актуальні проблеми початкової освіти та інклюзивного навчання у світлі євроінтеграції» (Львів, 2015), «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2015); 6 *Всеукраїнських* науково-практичних конференцій, зокрема: «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2011), «Дитяча книжка – джерело навчання, виховання та творчого розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2014), «Інклюзивна освіта у дошкільних навчальних закладах: виклики часу (Рівне, 2014), «Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2014), «Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти» (Хмельницький, 2014), «Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти» (Полтава, 2015); 4 *регіональних* науково-практичних конференцій та семінарів – «Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи» (Вінниця, 2011, 2012), «Від творчого педагога до творчої дитини» (Кам'янець-Подільський, 2013, 2015); 8 звітних наукових конференцій *університетського рівня* та засідання фахових кафедр (Вінниця, 2012-2014), (Кам'янець-Подільський, 2011-2016).

Публікації. Результати дослідження відображені у 21 одноосібній публікації, з яких 7 статей у виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук, або у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз, та 1 навчально-методичний посібник у співавторстві.

Особистий внесок до розроблення навчально-методичного посібника «Художньо-трудова діяльність майбутніх учителів початкових класів», опублікованого у співавторстві з А. Ф. Ковальчуком, полягає у розкритті суті і видів художньо-трудової діяльності, аналізі особливостей виховання світогляду особистості засобами художньо-трудової діяльності та висвітленні специфіки організації художньо-трудової діяльності студентів на навчальних заняттях та в

позааудиторний час. Зазначені матеріали представлені у I розділі посібника «Виховання світоглядної культури особистості засобами художньо-трудової діяльності».

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (230 найменувань), 8 додатків (91 сторінка). Робота містить 27 рисунків на 13 сторінках, 9 таблиць на 6 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 315 сторінок, з яких основного тексту – 195 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання роботи, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано гіпотезу та завдання роботи, визначено основні методи експериментального дослідження, розкрито наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення. Вказано на зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами і планами, представлено відомості про впровадження й апробацію основних положень дисертації.

У першому розділі «Проблема виховання світоглядної культури студентів педагогічних університетів у теорії та практиці освітньої роботи» на основі аналізу джерельної бази з філософії, культурології, соціології, психології та педагогіки здійснено дефінітивний аналіз поняття «світоглядна культура студента педагогічного університету».

У процесі дослідницької роботи виходимо з того що культура – складна, багаторівнева система раніше перевічених і вироблених людством норм і цінностей, котра безперервно розвивається на основі індивідуального досвіду кожної особистості, долученої до суспільного буття. Світоглядна культура особистості є відображенням суспільної культури. У той самий час вона є елементом духовності особистості і впливає на формування її ціннісних орієнтацій: забезпечує аналіз вхідних установок і норм поведінки, синтезує на їх основі власні культурні погляди і переконання, організовує згідно з цим способи взаємодії суб'єкта з іншими людьми, обумовлює творчу активність та потяг до самовдосконалення.

Світоглядна культура студента педагогічного університету тлумачимо як елемент загальної культури майбутнього вчителя, що дозволяє здійснювати аналіз зовнішніх установок, норм, цінностей крізь призму гуманістичного світогляду та формувати на їх основі власні культурні погляди, переконання та норми поведінки, що визначають способи професійно-педагогічної взаємодії учителя з іншими учасниками освітнього процесу, характер його творчої професійної активності та самовдосконалення. До особливостей виховання світоглядної культури майбутніх учителів відносимо:

- комплексний характер розв'язання проблеми виховання світоглядної культури;
- виховання світоглядної культури студентської молоді з урахуванням необхідності створення компетентнісної основи майбутньої професійної діяльності в процесі опанування студентами загальних стратегій розвитку сучасної освіти та її пріоритетів;

- виховання світоглядної культури студентів педагогічних університетів із урахуванням специфіки педагогічних цінностей учителя;
- виховання світоглядної культури з урахуванням перспектив подальшого особистісно-професійного розвитку студента, саморозвитку його світоглядної культури через активізацію рефлексивної діяльності.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури з'ясовано, що ефективними засобами виховання світоглядної культури вчителя вважаються мистецтво та праця. Неодноразово дослідниками відзначена виняткова роль художньо-трудової діяльності у духовному житті особистості, становленні і розвитку її загальнолюдських та професійних цінностей.

У структурі світоглядної культури майбутнього вчителя виокремлюємо такі компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-діяльнісний. Безперечна ефективність використання потенціалу художньо-трудової діяльності полягає у формуванні *когнітивного компонента* світоглядної культури через передачу знань з національної української побутової культури, опанування зображувальних і виражальних засобів декоративно-ужиткового мистецтва, залучення до різних видів діяльності, прилучення до українських звичаїв та традицій тощо. Можливість виховного впливу змісту художньо-трудової діяльності на *мотиваційно-ціннісний компонент* світоглядної культури студентів ґрунтується на емоційному сприйнятті національно-патріотичних цінностей, створенні позитивного емоційного фону занять художньо-трудовою діяльністю, насичення художньо-творчої діяльності професійно орієнтованим змістом, використання можливостей інтеграції різних видів мистецтва на поліхудожній основі. *Рефлексивно-діяльнісний компонент* світоглядної культури студентів формується через залучення їх до колективної діяльності, до групових обговорень процесу та результату художньо-трудової діяльності, через створення власного мистецького портфолію, через стимуляцію прагнення студентів реалізувати одержані знання й уміння в практичній роботі з учнями під час педагогічної практики тощо.

З'ясовано, що виховний потенціал художньо-трудової діяльності не повністю реалізується у сучасному педагогічному ВНЗ, хоча навчальні плани підготовки бакалаврів педагогічних напрямів підготовки передбачають вивчення дисциплін, що мають можливості здійснення виховання світоглядної культури майбутніх фахівців, у тому числі засобами художньо-трудової діяльності.

У другому розділі «Методика реалізації педагогічних умов виховання світоглядної культури майбутніх вчителів засобами художньо-трудової діяльності» визначені педагогічні умови ефективного виховання світоглядної культури майбутніх учителів засобами художньо-трудової діяльності (забезпечення фонду світоглядних знань студентів щодо змісту і форм художньо-трудової діяльності; реалізація аксіологічного підходу до формування мотивів трудової діяльності студентської молоді за законами краси; формування в студентів активної гуманістично спрямованої професійної позиції у процесі рефлексивно-творчої діяльності).

З метою реалізації цих педагогічних умов розроблено спеціальну методику. Модель даного процесу представлена на рисунку 1.

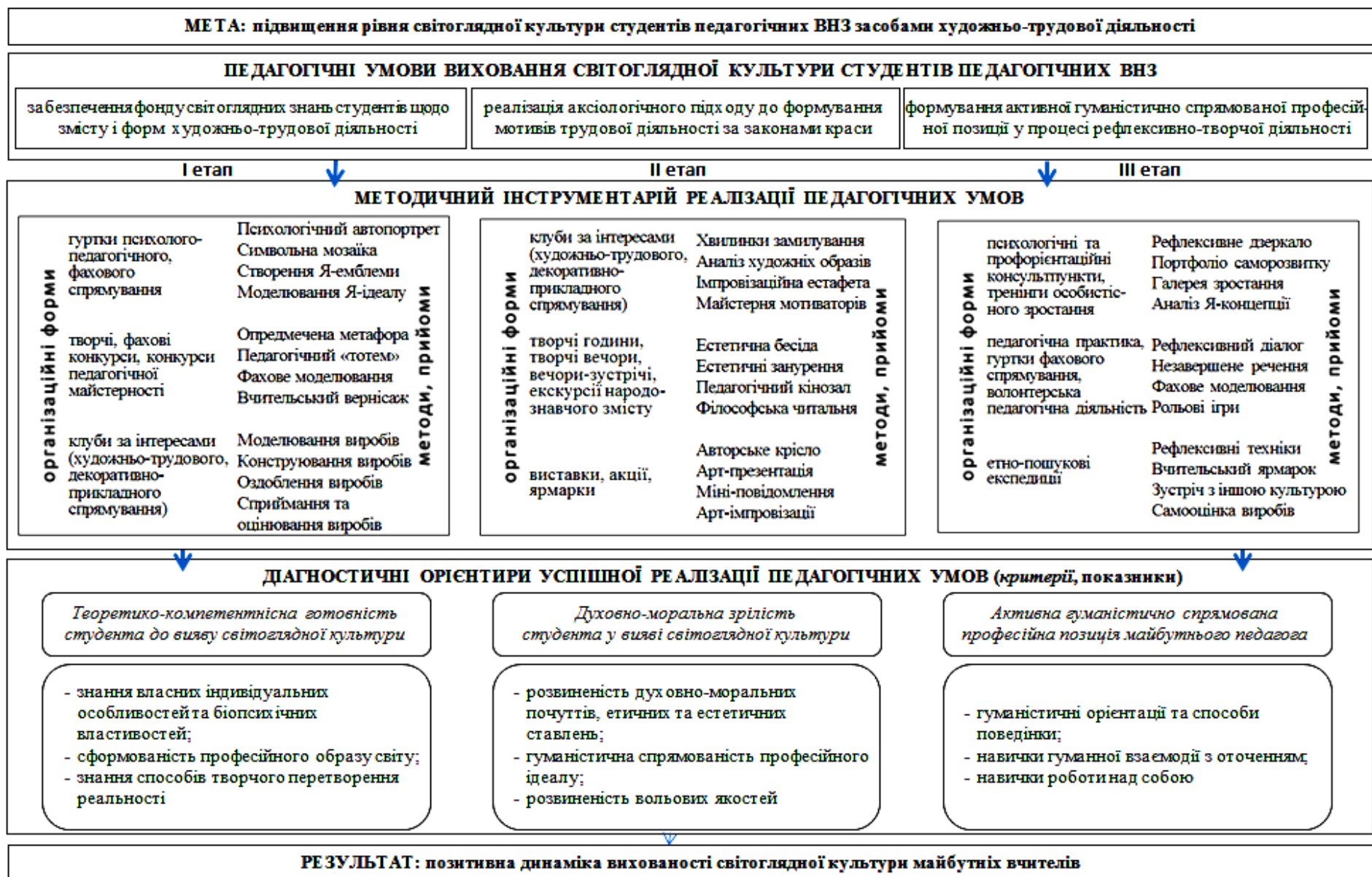

Рис. 1. Модель реалізації педагогічних умов виховання світоглядної культури студентів педагогічних ВНЗ

У процесі розроблення експериментальної методики було визначено, що першочерговим її етапом має стати забезпечення знаннєвої основи світогляду студентів, а найкращі можливості для цього надає художньо-трудова діяльність, що базується на народних промислах, українському декоративно-ужитковому мистецтві. Художня праця може стати складовою діяльності не лише спеціалізованих гуртків художньо-трудового та декоративно-прикладного спрямування, а й психолого-педагогічних гуртків, спільнот та груп за інтересами, наукових гуртків та спільнот з підготовки до фахових конкурсів тощо.

Знання, уміння і навички, одержані під час участі в роботі гуртка художньо-трудового, декоративно-прикладного спрямування, можуть стати в нагоді під час організації роботи психолого-педагогічних гуртків. Зміст роботи в гуртках психологічного спрямування має передбачати роботу з самовиховання студентів, оволодіння основами позитивної психології з метою особистісного зближення з майбутніми вихованцями тощо. Зазначена робота має бути тісно пов'язана з художньо-творчою діяльністю студентів, що сприятиме більш глибокому, образному усвідомленню ними необхідної інформації.

Основними методами та прийомами на цьому етапі виховної роботи визначено такі: "Психологічний автопортрет", "Символьну мозаїку", "Створення Я-емблеми", "Опредмечену метафору", "Педагогічний тотем" та ін. Ефективними вважаємо також моделювання Я-ідеалу, фахове моделювання, конструювання, оздоблення, сприймання й оцінку виробів.

Системний вплив на ціннісні орієнтири студентської молоді, формування мотивів діяльності є наступним етапом виховання її світоглядної культури. Формування в студентів педагогічних ВНЗ мотивів трудової діяльності за законами краси передбачає: збагачення ціннісних уявлень студентів; оволодіння студентами палітрою естетичних оцінок; тренування образного мислення; розширення та систематизацію знань студентів у царині образів прекрасного, символізму; опанування майбутніми учителями алгоритмів художньо-трудової діяльності; вправлення в організації власної діяльності за законами краси.

Основними організаційними формами в умовах педагогічного університету вважаємо художньо-трудові гуртки чи клуби за інтересами, допоміжними – фахові гуртки та об'єднання, групові та загальноуніверситетські виховні заходи художньо-трудового спрямування. Основними методами та прийомами на цьому етапі виховної роботи визначено хвилинки замишування, аналіз художніх творів, естетичну бесіду, естетичні занурення, філософську читальню, арт-презентацію виробу, арт-імпровізації та ін.

Оскільки одним із важливих етапів виховання в студентів педагогічних університетів світоглядної культури є формування активної гуманістично спрямованої професійної позиції, основним засобом впливу на цей процес вважаємо рефлексивно-творчу діяльність. Важливим для нашого дослідження є те, що рефлексивні навички мають загальний характер і, набуті в процесі певного виду діяльності, можуть бути перенесені на інші види діяльності. Значну увагу варто приділяти орієнтації художньо-трудової діяльності студентів на майбутню професію.

У процесі рефлексивно-творчої діяльності студенти опановують навички

гуманної взаємодії з учнями; навички роботи над собою, навички творчої самореалізації, навички саморегуляції та професійного самовдосконалення; навички перетворення світу за законами краси.

Основними організаційними формами на цьому етапі роботи вважаємо психологічні та профорієнтаційні консультпункти, тренінги особистісного зростання, педагогічну практику, гуртки фахового спрямування, волонтерську діяльність, етнографічні та краєзнавчо-пошукові експедиції, майстер-класи, благодійні вечори тощо. У процесі рефлексивної діяльності студенти здійснюють роботу над собою на основі самовиховання, навчаються толерантно взаємодіяти з іншими людьми та екологічно впливати на оточуючий світ.

Основними методами та прийомами на даному етапі виховної роботи визначено "Рефлексивне дзеркало", "Портфоліо саморозвитку", "Галерею особистісного зростання", «Миті зустрічей з іншими культурами», рефлексивний діалог, рольові ігри, виставки та вернісажі тощо.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов виховання світоглядної культури студентів у процесі художньо-трудової діяльності» підтверджено актуальність та необхідність вивчення проблеми вихованості світоглядної культури на контингенті студентської молоді, спрямованої на одержання педагогічного фаху. Визначено критерії світоглядної культури та показники її сформованості у студентів педагогічних спеціальностей. Попередньо визначена й обґрунтована структура світоглядної культури (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-діяльнісний компоненти) дозволила виділити такі критерії та показники вихованості світоглядної культури у студентів педагогічних ВНЗ:

- теоретико-компетентнісна готовність до вияву світоглядної культури (знання власних індивідуальних особливостей та біопсихічних властивостей; сформованість професійного образу світу; знання способів творчого перетворення реальності);
- духовно-моральна зрілість студента у вияві світоглядної культури (розвиненість духовно-моральних почуттів, етичних та естетичних ставлень студентів; соціально-психологічні установки в мотиваційній сфері; вольові якості – здатність підпорядкувати свої життєві устремління та поведінку вищим аксіологічним настановам);
- активна гуманістично спрямована професійна позиція (гуманістичні орієнтації та способи поведінки; навички гуманної взаємодії з учнями та оточуючими, перетворення світу за законами краси; навички роботи над собою – творчої самореалізації, саморегуляції, професійного самовдосконалення).

Результати констатувальної фази експерименту відобразили недостатній рівень вихованості світоглядної культури майбутніх учителів. Аналіз результатів, одержаних після формувального етапу експерименту згідно з описаною вище методикою, порівняння якості виконання діагностичних процедур студентами контрольної й експериментальної груп засвідчили прогнозовані результати зростання рівня вихованості світоглядної культури в експериментальних групах унаслідок застосування методики реалізації визначених педагогічних умов. Перехід з одного рівня вихованості світоглядної

культури на інший в умовах експериментальної групи відбувався більш інтенсивно (рис. 2).

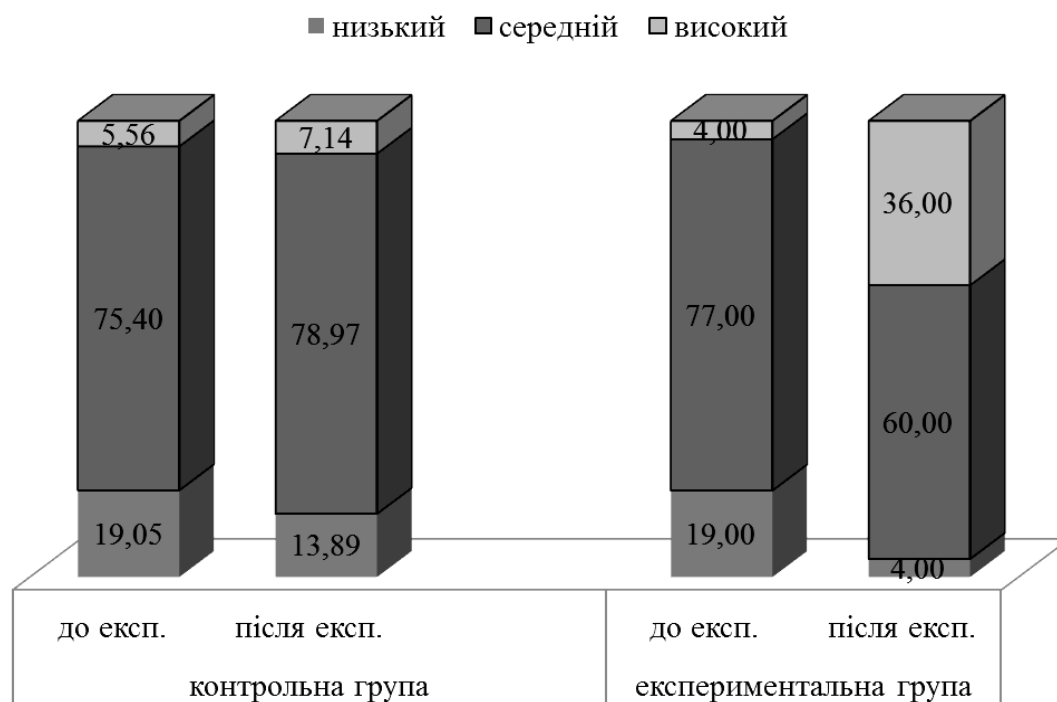

Рис. 2. Динаміка рівня вихованості світоглядної культури студентів контрольної й експериментальної груп за час формувального експерименту (констатувальний і контрольний зрізи, %)

За результатами статистичної обробки даних (застосування χ^2 -критерію) виявлено, що зміни у вихованості світоглядної культури в студентів є статистично значущими лише у студентів експериментальних груп.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку та дослідно-експериментальної роботи дозволило зробити

ВИСНОВКИ:

1. Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження надав можливість здійснити дефінітивний аналіз ключових понять дослідження й усвідомити проблемне поле дослідження. Так, було з'ясовано, що світоглядна культура студента педагогічного університету – це елемент загальної культури вчителя, що дозволяє здійснювати аналіз зовнішніх установок, норм, цінностей крізь призму гуманістичного світогляду та формувати на їх основі власні культурні погляди, переконання та норми поведінки, котрі визначають способи професійно-педагогічної взаємодії учителя з іншими учасниками освітнього процесу, характер його творчої професійної активності та самовдосконалення. В структурі світоглядної культури майбутнього вчителя виокремлено такі компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-діяльнісний. На основі аналізу науково-педагогічної літератури з'ясовано, що ефективними засобами виховання світоглядної культури майбутнього вчителя можуть вважатися мистецтво та праця.

Узагальнення наукових дефініцій дозволяє визначити поняття «художньо-трудова діяльність майбутніх педагогів» як діяльність студентів педагогічних

ВНЗ з виробництва утилітарно-ужиткових речей з художньо-декоративними якостями, обумовлену цілями формування професійного гуманістично спрямованого світогляду вчителя.

Художньо-трудова діяльність ефективна у формуванні *когнітивного компоненту* світоглядної культури майбутніх педагогів завдяки можливості передавання знань з національної української побутової культури, опанування зображувальних і виражальних засобів декоративно-ужиткового мистецтва, залучення до різних видів художньо-мистецької діяльності, прилучення до українських звичаїв і традицій тощо.

Можливість виховного впливу на *мотиваційно-ціннісний компонент* світоглядної культури студентів через зміст художньо-трудової діяльності ґрунтується на емоційному сприйнятті національно-патріотичних цінностей, створенні позитивного емоційного фону занять художньо-трудовою діяльністю, насичення художньо-творчої діяльності професійно орієнтованим змістом, використанні можливостей інтеграції різних видів мистецтва на поліхудожній основі.

Рефлексивно-діяльнісний компонент світоглядної культури формується через залучення студентів до колективної діяльності, до групових обговорень процесу та результату художньо-трудової діяльності, через створення власного мистецького портфоліо, через стимуляцію прагнення студентів реалізувати одержані знання й уміння у практичній роботі з учнями під час педагогічної практики тощо.

2. На основі здійсненого теоретичного аналізу структури світоглядної культури особистості студента педагогічного ВНЗ та були визначені критерії та показники її сформованості у студентів педагогічних спеціальностей: теоретико-компетентнісна готовність студентів до вияву світоглядної культури; духовно-моральна зрілість майбутніх учителів у вияві світоглядної культури; активна гуманістично спрямована професійна позиція.

Було встановлено рівні вихованості світоглядної культури студентів педагогічних університетів, котрі можуть бути досягнуті в процесі позааудиторної художньо-трудової діяльності:

- високий (адекватна самооцінка своїх особистісних особливостей; глибока повага до особистості дитини, її потреб та інтересів; спрямованість на розвиток активності учнів, стимуляцію їх до навчання, залучення до самоуправління та взаємодії; глибока ознайомленість з різноманітними творчими способами перетворення реальності; орієнтація на альтруїзм, досягнення результату, свободу та працю; виявлення організованості, колективізму, допитливості та працелюбства; здатність брати відповідальність за наслідки своїх дій, свідомо і цілеспрямовано виявляти власний світогляд, переконання, демонструвати свою унікальність і неповторність без остраху перед іншими; особистісне прагнення застосовувати свої знання, вміння, досвід у майбутній професійній сфері на гуманістичних засадах; висока емпатійність; володіння комплексом необхідних педагогічних умінь, їх якісне, послідовне, свідоме застосування; орієнтація на інтереси інших, коректність у взаємодії, емоційна стабільність; висока здатність визначати цілі

самовиховання, володіння методикою подолання негативних рис та формування позитивних);

- середній (самооцінка власних особистісних особливостей з незначним відхиленням від об'єктивно наявних; відсутність вираженої орієнтації на той чи інший спосіб взаємодії зі світом; ознайомленість з незначною кількістю творчих способів перетворення реальності; порушення у вираженості таких соціально-психологічних якостей як «альтруїзм-егоїзм», «процес-результат», «свобода-влада», «праця-гроші»; окремі мотиваційні порушення у ставленні до праці, до інших, до навчання у проявах ліні, неорганізованості, індивідуалізму та байдужості; переконаність у залежності власного буття від умов навколишнього середовища, дій інших людей, випадковості, везіння чи невезіння; часткове дотримання загальнолюдських гуманістичних цінностей, наявність життєвих принципів та переконань, що іноді суперечать гуманістичним орієнтирам; нездатність чи небажання регулярного вияву співчуття, співпереживання іншим; якісне але повільне виконання завдань, вияв недостатньої аргументації своїх рішень, емоційність та недостатня гуманна спрямованість; утруднення під час вибору рис для самовдосконалення, потреба у додатковому консультуванні та допомозі у виборі шляхів самокорекції);
- низький (неадекватна самооцінка своїх особистісних особливостей; авторитарний стиль взаємодії з нав'язуванням власної позиції та придушенням ініціативи учнів, самоусунення від вирішення особистісних проблем та задоволення потреб учнів; поверхове ознайомлення з творчими способами перетворення реальності; егоїстичні прояви, орієнтація на отримання задоволення від процесу безвідносно якості і швидкості досягнення результату, прагнення влади та грошей; виявлення неорганізованості, індивідуалізму, байдужості та ліні; нездатність реалізувати у житті власний світоглядний концепт, переконати у його дієвості інших; низький рівень розвитку гуманістичних особистісних якостей і відсутність прагнення до їх реалізації у міжособистісній взаємодії з іншими; низька емпатійність; реактивна поведінка, позитивно-пасивне ставлення до роботи, переважно виконавчий характер педагогічної діяльності; низька здатність до самовдосконалення).

3. Визначено й експериментально доведено ефективність педагогічних умов виховання світоглядної культури студентів педагогічних університетів засобами художньо-трудової діяльності:

- забезпечення фонду світоглядних знань студентів щодо змісту і форм художньо-трудової діяльності;
- реалізація аксіологічного підходу до формування мотивів трудової діяльності студентської молоді за законами краси;
- формування у студентів активної гуманістично спрямованої професійної позиції у процесі рефлексивно-творчої діяльності.

Розроблена методика реалізації визначених педагогічних умов передбачала етапне використання методів і прийомів, як-от: «Психологічний автопортрет», «Символьна мозаїка», «Створення Я-емблеми», «Опредмечена метафора»,

«Педагогічний тотем», моделювання Я-ідеалу, хвилинки замилювання, естетичні занурення, філософські читальні, арт-презентації, «Рефлексивне дзеркало», «Портфоліо саморозвитку», «Галерея особистісного зростання», «Миті зустрічей з іншими культурами» тощо. Як ефективні форми організації виховання світоглядної культури студентів педагогічних університетів, можуть бути рекомендовані художньо-трудова гуртки, клуби за інтересами, фахові гуртки та об'єднання; психологічні та профорієнтаційні консультпункти, тренінги особистісного зростання, волонтерська діяльність, етнографічні та краєзнавчо-пошукові експедиції, майстер-класи, благодійні вечори тощо.

4. Аналіз одержаних результатів, порівняння якості виконання діагностичних процедур студентами контрольних і експериментальних груп після формувального етапу експерименту довели ефективність виокремлених педагогічних умов та застосування запропонованої методики їх реалізації для підвищення рівня вихованості світоглядної культури студентів педагогічних ВНЗ. Спеціально організована позааудиторна художньо-трудова діяльність з дотриманням визначених педагогічних умов сприяє як кількісним, так і якісним змінам у рівні вихованості світоглядної культури студентів педагогічних ВНЗ.

За час проведення формувального етапу експерименту збільшення студентів, які виявили високий рівень вихованості світоглядної культури у контрольній групі, відбулося лише у 1,3 рази. В експериментальній групі кількість студентів з високим рівнем вихованості світоглядної культури збільшилася майже у 8 разів. Кількість же студентів, які виявили низький рівень вихованості світоглядної культури у контрольній групі зменшилася лише в 1,4 рази, у той час як кількість таких студентів в експериментальній групі зменшилася вп'ятеро.

За результатами статистичного оброблення даних виявлено, що зміни у вихованості світоглядної культури у студентів контрольних груп, котрі відбулися впродовж цього часу, не є статистично значущими. У той час як для експериментальних груп відповідне значення χ^2 -критерію підтверджує статистичну значимість змін.

Отже, мети дослідження досягнуто, гіпотезу підтверджено, завдання виконано.

Проведене дослідження, звісно, не претендує на вичерпне розв'язання проблеми виховання світоглядної культури у студентів педагогічних ВНЗ засобами художньо-трудова діяльності. Подальше вирішення проблеми потребує дослідження можливостей спеціальної підготовки викладачів ВНЗ щодо виховання світоглядної культури майбутніх учителів засобами художньо-трудова діяльності та відповідної перепідготовки викладачів у закладах післядипломної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких відображено основні результати дослідження:

1. Ковальчук І. А. Мистецтво як засіб виховання світоглядної культури майбутніх учителів початкових класів / І. А. Ковальчук // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного

- університету імені Павла Тичини [ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол.ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2011. – Вип.4. – Ч.1. – С. 251-257.
2. Ковальчук І. А. Світоглядна культура особистості в контексті дефінітивних підходів / І. А. Ковальчук // SWorld : Сборник научных трудов [внесён в международную наукометрическую базу РИНЦ SCIENCE INDEX] – Вып. 3. – Т.17. – Иваново: МАРКОВА А.Д., 2013. – С.7-15.
 3. Kovalchuk I. World outlook culture of a person in the context of definitive approaches / Iryna Kovalchuk // Modern scientific research and their practical application / edited by Alexandr G. Shibaev, Alexandra D. Markova. – Vol. J21308 (Kupriyenko SV, Odessa, 2013) – URL : <http://www.sworld.com.ua/e-journal/J21308.pdf> (November 2013). – Article CID Number 101. – P.562-569.
 4. Ковальчук І. А. Світоглядна культура майбутнього вчителя початкових класів : критеріальний аналіз / І. А. Ковальчук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб.наук.праць : Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. — Рівне: РДГУ, 2014. – Вип. 10 (53). – С.124-127.
 5. Ковальчук І.А. Особливості виховання світоглядної культури майбутніх учителів / І.А.Ковальчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія: зб.наук.праць. / Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. – Вип. 43. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – С.105-110.
 6. Ковальчук І.А. Аксиологічний підхід до формування мотивів трудової діяльності студентської молоді / І.А.Ковальчук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : Збірник наукових праць [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук] / Рівненський державний гуманітарний університет. – Випуск 12 (55). - Ч. 2. – Рівне-Київ : Вид-во «Міленіум», 2015. – С. 573-580.
 7. Ковальчук І.А. Зміст і форми художньо-трудової діяльності як основа формування світоглядних знань студентів педагогічних ВНЗ / І.А.Ковальчук // Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук та до міжнародної наукометричної бази INDEX COPERNICUS]. - Випуск 18 (1). – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2015. – С. 54-59.
 8. Ковальчук И. А. Формирование мировоззренческих знаний студента педагогического университета средствами художественно-трудова́й деятельности // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога : сб. науч. статей. – Мозырь; МГПУ им. И. П. Шамякина, 2015. – С.68-74.
 9. Ковальчук І.А. Діагностика теоретико-компетентнісної готовності майбутніх учителів до вияву світоглядної культури / І.А.Ковальчук // Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук та до міжнародної наукометричної бази INDEX COPERNICUS]. - Випуск 18 (1). – Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2016. – С. 89-93.

Праці апробаційного характеру:

10. Ковальчук І. А. Світоглядна культура майбутнього вчителя початкових класів / І. А. Ковальчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : в 5 т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – Вип. 10. – Т.4. – С. 39-40.
11. Ковальчук И. А. Роль мировоззрения в становлении профессиональной культуры учителя / И. А. Ковальчук // Традиции и инновации в педагогике начальной школы : материалы Международной научно-практической конференции. – Симферополь: ФЛП НОСКОВ А.В., 2012. – Вип. 3. – С. 79-83.
12. Ковальчук І. А. Проблема формування світогляду школярів у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського / І. А. Ковальчук // Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи : збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / відп. за випуск : І. І. Козак, І. М. Лапшина, Л. В. Любчак. – Вінниця: ВДПУ, 2012. – Вип. 8. – С. 21-23.
13. Ковальчук І. А. Світоглядне виховання майбутнього вчителя початкових класів: методологічний аспект / І.А.Ковальчук // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ імені М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ФОП Корзун. Д Ю., 2012. – С. 369-373.
14. Ковальчук І. А. Психолого-педагогічні особливості організації художньо-трудової діяльності студентської молоді / І. А. Ковальчук // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ імені М.Коцюбинського, 3-5 квітня 2013 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С.505–509.
15. Ковальчук І. А. Структурний аналіз світоглядної культури особистості: історичний огляд / І. А. Ковальчук // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014.– Вип 3. – С.53-55.
16. Ковальчук І.А. Проблеми виховання світоглядної культури вчителя і процесі професійної підготовки майбутніх класоводів / І. А. Ковальчук // Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти : матеріали всеукр. наук.-практ. конфер.

- (Хмельницький, 26 лютого 2014р.) / [уклад О. Р. Поляновська, А. П. Маримонська, С. В. Чернюк]. – Хмельницький : ХГПА, 2014. – С. 72-74.
17. Ковальчук І. А. Світоглядна цінність художньо-трудова діяльність в процесі виховання студентів педагогічних університетів / І. А. Ковальчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : у 3 т. – Кам'янець-Подільський. : Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. 13. – Т.3. – С. 124-126.
18. Ковальчук І.А. Художньо-трудова діяльність як засіб виховання світоглядної культури вчителя / І.А.Ковальчук // Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти : збірник наукових праць / [за заг.ред. / О.А.Федій, відпов.ред. Н.В.Ковалевська]. – Полтава : Видавець Шевченко Р.В., 2015.– Вип. 2. – С.219-232.
19. Ковальчук І.А. Значення світогляду в становленні професійної культури вчителя / І.А.Ковальчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками конференції викладачів, докторантів і аспірантів : у 3 т. – Кам'янець-Подільський. : Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. 14. – Т.3.. – С.121-122.
20. Ковальчук І.А. Світоглядно-формувальний потенціал художньо-трудової діяльності майбутніх педагогів / І.А.Ковальчук // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університету імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. 6. – С.108-109.
21. Ковальчук І.А. Формування толерантності як складової світоглядної культури студента педагогічного ВНЗ: європейські орієнтири / І.А.Ковальчук // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД», 2015. – С. 441-444.

Праці, які додатково відображають результати дослідження:

22. Ковальчук А. Ф. Художньо-трудова діяльність майбутніх учителів початкових класів : навчально-методичний посібник / А. Ф. Ковальчук, І. А. Ковальчук. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2014. – 248 с.

АНОТАЦІЇ

Ковальчук І.А. Виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Вінницький державний

педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України. – Вінниця, 2016.

Дисертація присвячена проблемі виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності. Визначені і теоретично обґрунтовані педагогічні умови виховання у майбутніх учителів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності: забезпечення фонду світоглядних знань студентів щодо змісту і форм художньо-трудової діяльності; реалізація аксіологічного підходу до формування мотивів трудової діяльності студентської молоді за законами краси; формування у студентів активної гуманістично спрямованої професійної позиції у процесі рефлексивно-творчої діяльності. Розроблена й експериментально перевірена методика реалізації педагогічних умов виховання світоглядної культури на основі художньо-трудової діяльності у процесі позааудиторної роботи зі студентами педагогічних спеціальностей.

У роботі доведено ефективність визначених педагогічних умов та застосування запропонованої методики їх реалізації для підвищення рівня вихованості світоглядної культури студентів педагогічних ВНЗ. Продемонстровано, що спеціально організована позааудиторна художньо-трудова діяльність з дотриманням виокремлених педагогічних умов сприяє як кількісним, так і якісним змінам у рівні вихованості світоглядної культури студентів педагогічних ВНЗ.

Ключові слова: світоглядна культура студента педагогічного університету, художньо-трудова діяльність майбутнього вчителя, педагогічні умови виховання світоглядної культури студентів, методика реалізації педагогічних умов.

Ковальчук И. А. Воспитание у студентов педагогических университетов мировоззренческой культуры посредством художественно-трудовой деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины. – Винница, 2016.

Диссертационное исследование посвящено проблеме воспитания у будущих учителей мировоззренческой культуры средствами художественно-трудовой деятельности. В работе раскрыта данная проблема в теории и практике образовательной работы, сформулированы педагогические условия эффективного воспитания мировоззренческой культуры будущих учителей посредством художественно-трудовой деятельности и осуществлена экспериментальная проверка действительности данных педагогических условий в процессе внеаудиторной художественно-трудовой деятельности студентов педагогических специальностей.

В диссертации интерпретировано понятие «мировоззренческая культура будущего учителя» как элемент общей культуры учителя, который позволяет осуществлять анализ внешних установок, норм, ценностей через призму

гуманистического мировоззрения и формировать на их основе собственные культурные взгляды, убеждения и нормы поведения, которые определяют способы профессионально-педагогического взаимодействия учителя с другими участниками образовательного процесса, характер его творческой профессиональной активности и самосовершенствования. Художественно-трудовая деятельность будущих педагогов определена как деятельность студентов педагогических высших учебных заведений по изготовлению утилитарно-прикладных изделий с художественно-декоративными качествами, обусловленную целями формирования профессионального гуманистически направленного мировоззрения учителя.

В структуре мировоззренческой культуры будущего учителя выделены такие компоненты, как когнитивный, мотивационно-ценностный, рефлексивно-деятельностный. Доказана эффективность формирования когнитивного компонента мировоззренческой культуры посредством передачи знаний в области национальной бытовой культуры и овладения изобразительно-выразительными средствами декоративно-прикладного искусства, Возможность воспитательного влияния художественно-трудовой деятельности на мотивационно-ценностный компонент мировоззренческой культуры студентов основана на эмоциональном восприятии национально-патриотических ценностей, создании позитивного эмоционального фона занятий художественно-трудовой деятельностью, насыщения художественно-творческой деятельности профессионально ориентированным содержанием с использованием возможностей интеграции различных видов искусства на полихудожественной основе. Рефлексивно-деятельностный компонент мировоззренческой культуры студентов формируется через привлечение их к созданию собственного художественного портфолио на основе стремления к реализации полученных знаний и умений в практической работе с воспитанниками.

На основе осуществления теоретического анализа структуры мировоззренческой культуры личности студента педагогического вуза определены критерии и показатели её сформированности у студентов педагогических специальностей: теоретико-компетентностная готовность к проявлению мировоззренческой культуры; духовно-нравственная зрелость будущих учителей в проявлении мировоззренческой культуры; активная, гуманистически ориентированная профессиональная позиция. Были установлены уровни воспитанности мировоззренческой культуры студентов педагогических университетов, которые могут быть достигнуты в процессе внеаудиторной художественно-трудовой деятельности.

Теоретически обоснованы и экспериментально апробированы педагогические условия, соблюдение которых способствует эффективному воспитанию у будущих учителей мировоззренческой культуры (обеспечение фонда мировоззренческих знаний студентов о содержании и формах художественно-трудовой деятельности; реализация аксиологического подхода к формированию мотивов трудовой деятельности студенческой молодежи в соответствии с законами красоты; формирование у студентов активной гуманистически ориентированной профессиональной позиции в процессе рефлексивно-

творческой деятельности) на основе художественно-трудовой деятельности студентов.

Разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена этапная методика реализации педагогических условий воспитания у будущих учителей мировоззренческой культуры средствами художественно-трудовой деятельности. В диссертационной работе доказано, что внедрение предложенного методического инструментария при соблюдении разработанных и обоснованных в исследовании педагогических условий способствует позитивным изменениям в уровнях воспитанности у будущих учителей мировоззренческой культуры.

Экспериментально доказано, что специально организованная внеаудиторная художественно-трудовая деятельность с соблюдением выделенных педагогических условий способствует как количественным, так и качественным изменениям в уровне воспитанности мировоззренческой культуры студентов педагогических вузов.

Ключевые слова: мировоззренческая культура студента педагогического университета, художественно-трудовая деятельность будущего учителя, педагогические условия воспитания мировоззренческой культуры студентов, методика реализации педагогических условий.

Kovalchuk I.A. Upbringing Students of Pedagogical Universities the World Outlook Culture by Means of Art-and-Labor Activity. – Manuscript.

Thesis on attaining a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.07 - Theory and Methods of Education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy. Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2016.

The thesis deals with the problem of upbringing students of pedagogical universities the world outlook culture by means of art-and-labor activity. The pedagogical conditions of students world outlook culture upbringing are determined and theoretically grounded. They are: providing the fund of philosophical knowledge to students about the content and forms of art-and-labor activity; axiological approach to the formation of students' motives of labor according to the laws of beauty; forming the students' humanistic active professional position in the reflexive-and-creative activities. The technique of the pedagogical conditions implementing using methodical tools developed on the basis of art-and-labor activity during the extracurricular work with students of pedagogical specialties is developed and experimentally tested.

The effectiveness of the pedagogical conditions of students' world outlook culture upbringing and methodical tools on basis of their art-and-labor activity implementation is examined and proved. It is demonstrated that specially organized extracurricular art-and-labor activity in compliance with the examined pedagogical conditions conducive both quantitative and qualitative changes in the level of students' world outlook culture.

Key words: the world outlook culture of students of pedagogical universities, art-and-labor activity of future teachers, pedagogical conditions of students' world outlook culture upbringing, the technique of realization of pedagogical conditions.